

Arkiol. n. 204/12.5.1992

M

RAUTAKAUTISEN RÖYKKIÖHAUDAN JA LAIVALATOMUKSEN
KAIVAUS VEHKALAHDEN KUORSALOSSA 3.6 - 20.6.1991 54

Kymenlaakson maakuntamuseo

Timo Miettinen

Rautakautisen röykkiöhaudan ja laivalatomuksen kaivaus Vehkalahden Kuorsalossa 3.6 - 20.6.1991. Kymenlaakson maakuntamuseo.

kl: Kuorsalo

tl: Annala RNo 1:219

om: Sirkka Vasara os. Petäjäsuo 48410 Kotka 41 puh. 952- 21383

pk. 3041 09 KUORSALO

x= 6704 44, y= 522 64, z= 7 m (röykkiöhauta)

x= 6704 40, y= 522 60, z= 6,6 m (laivalatomus)

Löydöt: KM 27060:1-30

Ajoitus: keski- tai myöhäisrautakausi (röykkiö), rautakausi (?)
(laivalatomus)

Tutkitun alueen laajuus: yht. n. 76 m²

Kaivauksen johtaja: Timo Miettinen

Piirtäjät: Pirjo Hamari, Atte Rosenblad

Kaivaustyövoima: Kuorsaloseura ry.

Kaivauksen rahoitus: Kymenlaakson maakuntamuseo

Liitteet: karttaliitteet 1-4 *puntturat 1.10.96*
valok. 1-18

Tark. T. Miettinen 1990

Tutkimuskohteiden sijainti

Kaivauskohteet sijaitsevat Vehkalahden Kuorsalon saaren kaakkosreunassa, Pitkänien länsidelella olevan Savilahden perukkaan työntyvillä matalilla kallioharjanteilla. Kallioiden välissä kulkee osittain soistunut painanne, joka johtaa luoteeseen, Vanhankylänlahteen. Tutkimuskohteet sijaitsevat kaakkoon työntyvien kallioselänteiden kärjessä näköetäisyyden päässä merenrannasta (yleiskartta, liite 1).

Tutkimuskohteista ilmoitettiin Kymenlaakson maakuntamuseoon 1989 Kuorsaloseuran jäsenten Marjatta Astrenin ja Pertti Lommin toimesta. Kohteiden tarkastuksen yhteydessä 14.5.1990 (ks. T. Miettisen tark. kert. esihist. tston top. ark.) ei läntisemmän kohteen tarkempi luonne selvinnyt latomuksen päällä kasvavan kuusen ja runsaan sammalpeitteen vuoksi. Niiden korkeusaseman vuoksi oli kuitenkin selvää, että ne on voitu rakentaa vasta ajanlaskun alun jälkeisen vuosituhannen aikana.

Röykkiöhaudan rakenne

Itäisempi tutkimuskohde, järeistä kivistä tehty hiidenkiuastyypinen röykkiöhauta, oli purettu melko pahasti keskeltä ja kiviä siitä oli heitelty etenkin röykkiön itäpuolelle, jossa tasainen kalliolaki viettää melko jyrkästi alaspäin (valok. 1-3). Röykkiön koosta ja muodosta oli näin ollen vaikea saada etukäteen autenttista kuvaa mutta täyte kiviveyksen alta paljastunut kallion pinnalle ladottu kivikehä paljasti osaltaan sen alkuperäisen rakenteen ja sijoituskohdan kalliotasanteelle.

Röykkiö oli osittain puretussa muodossaan soikeahko rakennelma, jonka pituus kaakko-luodesuunnassa oli n. 8 m, kalliolla olevat irtokivet mukaanluettuna n. 10 m. Röykkiön leveys oli n. 6 m, korkeus keskeltä

n. 0,8 m. Reunankehän perusteella kallion pinnalle saakka ulottuva kuoppa sijoittui hieman rökkiön keskipisteestä koilliseen mutta kuitenkin varsinaiselle löytöalueelle niin, että osa esinelöydöistä - ehkä juuri suurimmat metalliesineet - oli todennäköisesti anastettu purkamisen yhteydessä. On todennäköistä, että rökkiöhautamme, joista valtaosa on avattu keskeltä, on ryöstetty kohta hautauksen jälkeen; houkutus päästä käsiksi harvinaisiin ja arvokkaisiin metalliesineisiin ja aseisiin oli suurempi kuin tabumeکانismin aiheuttama pelko. Kyseessä oli todennäköisesti niin yleinen ja laajamittainen ilmiö, että se on jopa yksipuolistanut sitä kuvaa, minkä arkeologinen tutkimus on saanut rökkiöhautojen esinemateriaalista.

Rökkiön täytekiveys oli tehty hieman keskimääräistä järeämmistä kivistä, joiden joukossa oli myös melko suuria, kahden kaivajan yhteistä nostovoimaa vaativia järkäleitä. Rökkiö oli tehty miltei kokonaisuudessaan, tasaiselle kalliopinnalle saakka samankaltaisista kivistä - Pyhtään Strukan kaltaista pikkukivikkoa ei alimpana kivikerroksena täällä ollut. Täytekiveyksen alimpana osana oli kallion pinnalle huolellisesti ladottuna tiheämpi samankokoisista kivistä tehty latomus, jonka hieman isommista kivistä tehty reunus muodosti kauniin eteläpäästään hieman suippenevan ympyrän. Latomuksen kaakkoissektorin kiveyksessä erottui pari kaarenmuotoista struktuuria; jos rökkiö olisi purettu kokonaisuudessaan samanaikaisesti, olisi samanlaisia kaarevia rakenteita huomattu ehkä myös rökkiön läntisessä sektorissa - nyt ei sellaisia ehkä osattu pitää silmällä. Rökkiö tulisikin purkaa samassa järjestyksessä kuin se on rakennettu mutta tämä ei liene käytännön syistä mahdollista.

Rökkiön silokallion korkeimmalle kohdalle sijoittuva keskikohta asettui latomuksen reunaympyrän keskipaikoille. Tämä halkaisijaltaan n. 4,5 m:n kokoinen ympyrä ei siis ollut varsinaisen suurista kivistä tehty reunakehä esim. Pyhtään Strukan hauta 2:n tapaan vaan lähinnä pyöreän kiveyksen reunamuodostuma. Kiveys oli kauttaaltaan maansekainen; suunnilleen kiveyksen paksuudelta kivien välissä oli hiekkamultaa, joka paksuni ja muuttui vahvasti hiilensekaiseksi kiveyksen keskivaiheilla. Tämän hiilensekaisen hiekkamulta-alueen, jossa myös löydöt olivat, halkaisija oli n. 2,5 m.

Löytöjen sijainti haudassa

Rökkiön kaivaus aloitettiin läntisen sektorin avaamisella. Heti hiilensekaisen alueen reunasta alkoi löytyä ohuen harmaasta liuskeesta tehdyn hioimen katkelmia, joita löytyi kaikkiaan n. 3 m²:n aluelta (:14-17)(valok. 5). Katkelmat näyttävät olevan peräisin ainakin kahdesta, ehkä kolmesta erilaisesta hioimesta. Hieman lähempää rökkiön keskipistettä löytyi melko lähekkäin toisiaan kolme melko karkeatekoista piikaavinta, jotka on tehty harmahtavasta (läntisestä ?) piistä (:10-11,13)(valok. 6). Tämän hieman kummastusta herättäneen arkaaisen aineiston jälkeen tulikin päivänvaloon ruudusta F4 rökkiöhaudan tärkein löytö, poikkiteräinen ruotonuolenkärki, jonka voi katsoa antavan hautaukselle terminus post quem-ajoituksen (:1). Nuolenkärki löytyi hieman rökkiön keskikohdan koillispuolelta, avatun kohdan reunasta maakerroksesta. Sen eteläpuolelta löytyi toinen nuolenkärki, joka edustaa kartiomaista tyyppiä; saattaa olla, että kärjen väkäset ovat tuhoutuneet ruostumisen kautta (:2). Nuolenkärjen läheltä löytyi rautaveitsen katkelma ja toistaiseksi tuntemattoman kaarevateräisen rautaesineen katkelma.

Palanutta luuta tavattiin jonkin verran muutamasta kohdasta; suurin esiintymä oli kiven alla ruudussa E4 (:18). Kivi on aivan ilmeisesti

asetettu kallion pinnalla olleiden luusirujen päälle (valok. 8). Palaneen luun esiintyminen näyttää olevan melko harvinainen piirre Kymenlaakson rannikon rautakautisissa röykkiöhaudoissa: Strukan kolmesta tutkitussa haudassa oli vain yhdessä palanutta luuta. Hiiltä oli sensijaan runsaasti niin, että useita ajoituskelpoisia näytteitä saatiin talteen.

Löytöjen määrittely ja ajoitus

Poikkiteräisiä nuolenkärkiä ei näytä esiintyvän kalmistoaineistossamme ennen keskirautakautta. Sen ajoittumista aikaisintaan kansainvaellusajan (400-600 jKr.) alkuun tukee myös röykkiön korkeusasema. Se sijaitsee n. 7 m:n korkeudella keskimääräisestä rantaviivasta, mikä tarkoittaa sitä, ettei vielä ajanlaskun alun vaiheilla, jolloin merenpinta oli n. 5 m:n korkeudella, voitu tehdä turvallisesti hautausta avoimen ulapan äärellä olevalle laakealle rantakalliolle - merenpinnan korkeuden vaihtelu itäisen Suomenlahden rannikolla on länsituulilla n. 1 - 1,5 m:n luokkaa. Koska poikkiteräisten nuolenkärkien elinaika on paljon kansainvaellusaikaa pitempi, voidaan röykkiön rakentamisajankohta täsmentää vasta radiohiiliajoituksella. Muilla röykkiön esinelöydöillä ei ole vastaavaa arvoa ajoituksen kannalta. Piikaapimia, joille en ole löytänyt vastineita muista rautakautisista röykkiöhaudoistamme, voidaan pitää merkinä itäisen Suomenlahden perifeerisyydestä, vanhakantaisten esinemuotojen käytön jatkumisesta ensimmäisen jälkikristillisen vuosituhannen puolenvälin maissa. Röykkiön suhteellisen suurta kokoa voidaan pitää myös arkaaisena, pronssikaudelta periytyvänä piirteenä.

Kuorsalon röykkiön ajoitusta ensimmäisen vuosituhannen puolenvälin paikkeille näyttää tukevan muiden ajoittavia löytäjä sisältäneiden rautakautisten hautojen korkeusasema. Strukan roomalaista rautakautta edustavien hautojen korkeus on keskim. 10-11 m, A.M.Tallgrenin Virolahden rajan taakse jääneessä Pitkäpaaden saaristossa 1910-luvulla tutkima "viikinkisoturin hauta" on n. 5 m:n korkeudella; Kuorsalon haudan korkeusasema näyttää viittavan siihen, että se ajoittuisi lähinnä keskirautakaudelle. Kuorsalon röykkiöhauta merkitsee joka tapauksessa merkittävää täydennystä itäisen Suomenlahden rautakauden kuvaan, joka näytti autioituneen viimeistään kansainvaellusajalla Karjaalta itään alkavalla alueella.

Röykkiön entisöinti

Röykkiön entisöinnissä jouduttiin röykkiön alkuperäisen ulkomuodon tuhoutuneisuuden vuoksi ottamaan keskeiseksi lähtökohdaksi täytekiveyksen alta paljastuneen kiveyksen reunakehä. Röykkiön täytekivikko sijoitettiin rekonstruoinnin yhteydessä niin, että röykkiön reuna ulottui kauttaaltaan n. 1,5 m:n päähän kivikehästä ja röykkiön pinta muotoiltiin kaarevaksi puolipalloksi. Röykkiöstä muodostui tällä tavoin ehkä liiankin symmetrinen ja säännöllinen mutta kivikehän rakenne antaa mielestäni oikeutuksen tähän ratkaisuun. Rekonstruoidun röykkiön halkaisijaksi tuli n. 7,5 m.

Laivalatomuksen rakenne

Lännenpuoleisella kalliolla sijaitsevan laivalatomustyyppiseksi osoittautuneen rakennelman koko ja luonne kävi ilmi vasta sen itäreunassa kasvaneen kuusen kaatamisen ja sammaleen poistamisen

jälkeen (valok. 13-15). Rombinmuotoisen latomuksen pituus oli n. 5,8 m, leveys n. 3,6 m, paksuus keskimäärin 30 cm. Latomus oli asetettu hieman lounaaseen viettävälle silokalliolle miltei pohjois-eteläsuuntaan; sen pituusakseli asetettiin eteläkaakosta pohjoisluoteeseen. Latomus oli asetettu sen pituusakselin suuntaisen lievästi kourumaisen silokalliolla olevan syvennyksen päälle; tämä näkyi etenkin latomuksen pohjoispäässä.

Latomus oli tehty erikokoisista kivistä, osin laakamaisistakin kivistä, jotka muodostivat keskimäärin kaksinkertaisen kivikerroksen (kartta 4). Kivien alla ja osin myös välissä oli hiekkamultaa. Reunakivet olivat osittain keskustan täytekiiviä suurempia ja ne oli asetettu peräkkäin niin, että latomukseen muodostui selvärajainen reuna (valok. 17). Reuna erottui hyvin etenkin latomuksen läntisellä ja koillisivustalla, kaakkoisreuna näytti osittain hajonneelta. Latomuksen rombimainen yleismuoto näkyi selvästi etenkin läntisellä sivustalla, itäisen sivustan taite oli loivempi ja epämääräisempi, joten vinoneliö muodostui hieman epäsymmetriseksi.

Löydöt

Latomuksen itäreunasta ja osin sen ulkopuoleltakin, löytyi täyttemaasta ja myös kivien reunan alta kymmenkunta naulan tai niitin katkelmaa ja rautalenkki, jonka alkuperä ja funktio on tuntematon (:24-26). Rautalenkki löytyi täyttemaasta aivan läheltä kallion pintaa, joten voimme pitää sitä samalla tavoin latomuskokonaisuuteen kuuluvana kuin naulankatkelmiakin; tosin osa jälkimmäisestä löytyi kivien reunan alta, joten niiden esihistoriallisuus lienee kiistaton. Latomuksen täyttemaassa oli jonkin verran hiiltä, enemmän itäreunassa, josta löydötkin tulivat. Naulan vierestä löytyi myös pieni määrä palanutta luuta mutta niin vähän, ettei kiihdytinajoitusta siitä voitane tehdä. Myöskään hiilinäytteiden määrä ei riittäne konventionaaliseen radiohiiliajoitukseen, joten latomuksen absoluuttinen ajoitus ei näytä mahdolliselta. Naulat ja luu löytyivät alueelta, jonka halkaisija oli n. 80 cm.

Laivalatomuksen ajoitus

Kuten edellä jo todettiin, laivalatomusta ei voida ajoittaa löytöjen perusteella. Koska sen korkeusasema on suunnilleen sama kuin röykkiöhaudankin - 6,6 m.m.p.y. eli n. 40 cm röykkiötä matalammalla - on selvää, ettei sitäkään ole juuri voitu rakentaa ennen keskiraudakautta. Vaikka muut tutkitut laivalatomustyyppiset rakennelmat manner-Suomessa näyttävät kytkeytyvän lähinnä pronssikauteen, ei ole syytä olettaa, etteikö ko. traditio olisi voinut jatkua myös rautakaudelle; näin juuri Kymenlaakson rannikolla, jossa G.Rosenin mukaan on ainakin 4 laivalatomustyyppistä rakennelmaa. Kuorsalon latomusta on mielestäni syytä pitää laivalatomustyyppisen rakenteensa vuoksi esihistoriallisena. Sen kytkemistä rautakauteen tukee epäilemättä se, että lähietäisyydellä on miltei täsmälleen samalla korkeudella rautakautinen röykkiöhauta. Kuorsalon laivalatomuksen yleismuoto on selkeämmin rombimainen kuin Rosenin tutkimissa laivalatomustyyppisissä rakennelmissa Karhulassa ja Vehkalahdella. Sen rombimaiselle yleismuodolle löytyy hyvä vastine Vehkalahden Hevossaaren itäisemmästä laivalatomuksesta, joka näyttää korkeusasemansa perusteella olevan pronssikautinen.

Tässä yhteydessä on syytä viitata siihen, että niiden kallioiden välistä, joilla laivalatomus ja röykkiöhauta sijaitsevat, on kulkenut joskus keskiajalla maaton purjehdusväylä Kuorsalon keskellä

sijainneeseen 1800-luvulla autioituneeseen Vanhaankylään. Vanhankylän asutus on asiakirjojen mukaan peräisin 1500-luvulta mutta kyläkummun topografiaa, erilaisia maakumpareita ja alueelta löytynyttä Kymenlaakson rikkainta nurmilaukkaesiintymää ajatellen on mahdollista, että paikalta voi löytyä myös merkkejä rautakaudesta. Kaivausten jälkeen ilmeni, että Savilahden lounaispuolella sijaitsevalla pienellä Pörstingin saarella on todennäköinen röykkiöhauta, joka sijaitsee vielä matalammalla kuin nyt tutkitut kohteet.

Laivalatomuksen entisöinti

Latomuksen entisöinti ei ollut ongelmallista. Purettu täytekiveys asetettiin ennalleen jätetyn reunakehän sisäpuolelle ja myös latomuksen ulkopuolella olleet - sinne heitellyt ? - kivet siirrettiin latomukseen; tämä ei kuitenkaan lisännyt mitenkään näkyvästi latomuksen paksuutta. Latomuksen rombimainen yleismuoto on kuitenkin entisöinnin jälkeen aikaisempaa paremmin nähtävissä.

Kuorsalon kaivaustutkimuksen talkooperiaatteella toiminut innostunut työvoima edusti Kuorsaloseuraa: Marjatta Astrén, Reijo Sipari ja Hannu Korjus. Koululaisen Anna-Maria Virolaisen vapaaehtoinen työpanos oli merkittävä jo sikäläkin, että hän oli mukana kaivauksen alusta sen loppuun. Huoltoajoista ja kuljetuksista vastasi ansiokkaasti "projektikippari" Pertti Lommi. Kymenlaakson maakuntamuseon palkkaamina piirtäjinä toimivat Atte Rosenblad ja Pirjo Hamari.

Kotkassa 20.3.1992

Timo Miettinen
Kymenlaakson maakuntamuseo

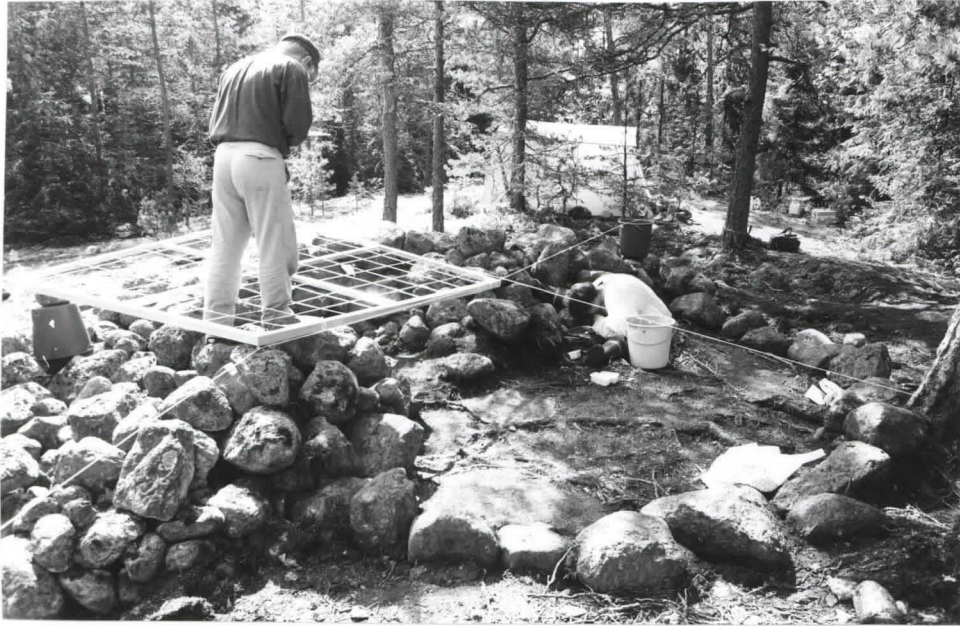
1. Kuorsalon rökkiöhauta sijaitsee kallioharjanteen korkeimmalla kohdalla näköyhteyden päässä merestä, Savilahden perukasta. Kuva idästä.

2. Rökkiöhauta ennen jäkälien ja sammalien poistamista luoteesta käsin.

3. Rökkiöhauta kuvattuna luoteesta käsin A-tikkailta pintakasvillisuuden poistamisen jälkeen. Keskellä oleva tavanomainen kuoppa ulottuu miltei kallio-pohjaan saakka.

4. Rökkiön pohjalla ei ollut tiheää pikkukivikkoa vaan se jatkui pohjaan saakka miltei samankokoisena kiveyksenä, jonka pyöreää reunusosa oli tehty hieman järeämmistä kivistä.
Kuva kaakosta.

5. Kaivauksen ensimmäisinä löytöinä olivat hiekkakivihioimen katkelmat, jotka olivat peräisin kahdesta tai kolmesta esineestä. Hiointen osat löytyivät rökkiön läntisen sektorin alueelta.

6. Kaivauksen yllättävin löytö oli kolme piikaavinta, joiden esiintymistä voitaneen pitää merkinä itäisen Suomenlahden kulttuurisesta perifeerisyydestä.

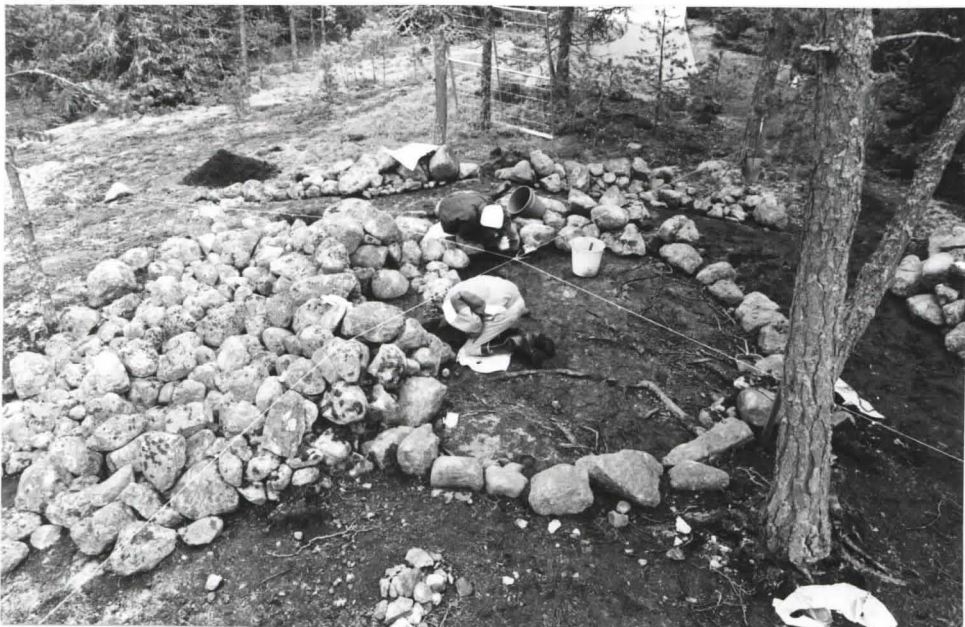

7. Kaivauksen merkittävin löytö, poikkiteräinen ruotonuolenkärki, paljastumassa in situ kahden kiven välissä.
Kuva etelästä.

8. Tutkimusalueen suurin palaaneen luun esiintymä paljaskalliolle asetetun kiven alta (:18).
Kuva luoteesta.

9. Röykkiön keskellä ollut maansekainen löytökerros on jo miltei kokonaisuudessaan tutkittu.
Kuva luoteesta.

10. Kaivauksen loppuvaihe, röykkiön itäreunan tutkiminen, jäi löydöttömäksi.
Kuva koillisesta.

11. Pohjakiveyksen reunakehä jätettiin koskemattomaksi.
Kuva luoteesta.

12. Röykkiöhauta entisöitynä. Kaikki röykkiöstä aikojen kuluessa heitellyt kivet koottiin takaisin röykkiöön.
Kuva luoteesta.

13. Laivalatomuksen itäreunassa kasvanut kuusi peitti kiveyksen niin, että sen kokonaisuotoa oli vaikea havaita.
Kuva lounaasta.

14. Latomus lännestä kuusen poistamisen jälkeen.

15. Sammaleen poistamisen jälkeä latomuksen rombimäinen yleismuoto oli selvästi nähtävillä.
Kuva länsiluoteesta.

16. Latomuksen itäreunaa, josta tuli hieman löytöjä, tutkittiin myös kiveyksen ulkopuolelta.
Kuva lännestä.

17. Laivalatomus pohjaan saakka kaivettuna niin, että ainoastaan reunakiveys on jätetty jäljelle.
Kuva länsiluoteesta.

18. Laivalatomus entisöitynä. Kaikki kivet sijoitettiin rombimaisen reunakiveyksen sisäpuolelle.
Kuva länsiluoteesta.